

OLVASÁSRA AJÁNLJUK

Gombos Imre: *Éjjél vitéz*

Az angol és skót balladák fordítója, a színdarabíró Gombos Imre, szülővárosa irodalmát gazdagította „Éjjél Vitéz” c. verses meséjével. A hangulatos állateposz magva igaz történet. Csontos György, ma is élő karcagi juhász mesélte el az írónak a harmincas évek elején.

Az öreg juhász a maga módján, egyszerű szavakkal a pásztoremberek hangulatos, ízes beszédjével adta elő hű segítőtársának, kedves pulijának eltűnését, amelyre másfél esztendő múlva talált rá a karcagi vásárban. Keményen megbirkózott érte, még bíró elé is került az ügy. Végül maga a puli döntötte el a nagy pert: visszatért gazdájához.

A népmesék és népköltészet kutatóját megihlette ez az egyszerű történet. A hagyományból merítve színes és gazdag költői fantáziájával felevenítette az öreg juhásztól hallott történetet.

Ez az elbeszélés volt az az „epikai hitel”, amelyre legnagyobb költőnk Arany János is olyan nagy súlyt helyezett.

Az író képzeletében életre keltek költött személyek is: juhászok és parasztok. a bucsai Paréj gazda és Juli lánya.

A mese élő alakjait, a pohos karcagi bírót, Nagy Pipás Benke alakját három karcagi nagygazdáról mintázta. Ezek közül az egyik olyan szörnyen potrohos termetű volt, hogy rendes méretű székbe, ágyba nem fért bele. Így nemcsak ezeket, de még kocsit is külön méretre csináltatott, és azon látogatta tanyáit, egyedül ülve a nagy ülésen, teljesen betöltve azt — a járókelők nagy derűtségére.

Ismert alakja volt még a városnak a mesében szereplő Flórenc bolond is. Még sokan emlékeznek alakjára, amint rossz gúnyálban rőtta a város utcáit, és csak azokat ismerte meg, akik jót tettek vele és enyhítették nagy nyomorát.

Gazdagítja e kis remekművet az a tartózkodó, mély líraiság, amely még hitelesebbé teszi Éjjél visszatalálását régi gazdájához. A puli lélekrajza sem maradhatott szegényes, hiszen a pásztoreMBER a pulit nem tartja kutyának — „a puli az puli” —, szokták mondani.

Gombos Imre erre gondolva írja:

„Mert tudjátok, a puliba
Érző lélek szállott bele.
Egy bűne van, hogy nem beszél,
S borozni nem lehet vele.”

Már e néhány sor is izelítőt ad a verses mese egyszerűségében is szép és gördülékeny stílusáról. A mű csúcspontja a kilencedik ének. Humora ott a legszellemesebb, ahol „felsőbb” hatalmak is beleavatkoznak a puli sorsába. Megjelenik az „igazságos és bölcs” Nagy Pipás Benke:

„Cipelvén százzhatvan kílót,
Mert ennyi súly illeti meg
Karcagon a városbíró.”

Megindul a huzavona a kis puli sorsának eldöntéséért. Hiába a bíró minden tudománya, de nincs baj, mert

„Hol csődöt mond a bölcsesség,
Ott gyakran a bolond segít.”

Megjelenik az együgyű Flórenc, és az ő tanácsát fogadják el, amely szerint, döntse el a puli a vitát, végülis az ő sorsáról van szó. A puli dönt is szíve szerint, a költő pedig hangulatosan nagy-nagy szeretettel írja meg Éjféli Vitéz hazatalálását...

„... És ment, ment, ment a kis puli
Tibuc felé, hol született,
Hol először látta meg a
Violaszínú szép eget;
Hol juh legel a szép mezőn,
Napkeltekor pacsírta zeng,
Bíbic rí a zombékoson,
S a felhőn réti sas kereng.”

A kis puli pedig még össze is hozza a fiatal Karancs juhászt és a szép Julit, „hiszen akik a pulit szeretik, azok egymást is szeretik.”

Gombos Imre érdeme, hogy az egyszerű történetet a népköltészet elemeivel és költői fantáziájával gazdagítva új, csillogó köntösben adja közre. Az elgondolkozató, mély érzésekből, sok finom megfigyelésből összetett verses mese azonban nemcsak színes történet, hanem a puszták életét, a kunsági pásztoreMBER lelkivilágát és igazság-szeretetét is tükröző alkotás.

Würtz Adám illusztrációi emelik a mese szemléletességét és művészi értékben azonosak ifjúsági irodalmunk újabb kis gyöngyszemével, Gombos Imre Éjféli Vitézével.

Hegyesi Júlia

Gsete Balázs: Jászkiséri gyermekjátékok

(Jászkunsági Füzetek 5., Szolnok, 1957.)

A múlt évben jelent meg a Jászság nemrég elhunyt kiváló néprajzosának, Csete Balásznak a jászsági, különösen jászkiséri gyermekek játékéletét tárgyaló s magakészítette játékaikat bemutató kis munkája a Jászkunsági Füzetek sorozatában. A magyarság népi életének kutatói már a századforduló után felhívták a figyelmet a népi gyermekjátékokra, de eddig kevés gyűjtés, leírás és ezzel a tárggyal foglalkozó nagyobb munka látott napvilágot a néprajzi irodalomban. Csete Balázs hosszú gyűjtés és vizsgálat után az elsők között vállalkozott arra, hogy önálló munkában publikálja a jászsági gyermekek játékaikat. Munkája nemcsak megyénkben, hanem az országos néprajzi irodalomban is úttörő jellegű.

Csete Balázs kis füzete két részből áll: a jászkiséri gyermekek játékéletének, játékkészítésének s a játszásnak az elemzéséből és a gyermekek által készített játékok rajzos illusztrációjából. Művének első részében a gondos néprajzi gyűjtő megfigyeléseivel és a pedagógus élettapasztalatával mutatja be, hogy a gyermekkorunk mennyire sajátos velejárója a játék, a játszás. A gyermekek itt teremtik meg a maguknak elképzelt külön világot, ahol parancsnokolnak papírhajók felett, expedíciót vezetnek, vagy éppen gazdasági munkát végeznek (szántanak, vetnek, csépelnek, stb.) meglett emberként. A különböző korokban a játékok témájukban és játékaikban is

különböznek. A kisebb gyermekek még szívesen nyúlnak a könnyen munkálható anyagokhoz, hogy abból legalább jelképesen is elkészítsék játékaikat, mint a csontcsikó, csutka-ökör, csutka-szekér stb., míg a nagyobb gyermekek már nem elégednek meg a jelképes játékokkal, hanem más szerszámmal alkotják meg a maguk bonyolultabb játékait, traktort, cséplőgépet, tankot, stb. A gyermekek játékaik elkészítése közben először ismerkednek meg a munka sikerének örömeivel, s munkájuk már nem csupán egyszerű másolás, hanem önálló munka. Egy-egy játék konstrukciója (még ha napraforgóköréből készül is) feladat elé állítja a gyermeket, elképzeléssel, tervezéssel jár. A játék elkészítése pedig kézügyességet és ötletességet követel. A szerző jól érzékelteti, hogy a gyermekek mennyire benne élnek ennek a munkának a varázsában, hogyan törekednek tökéletességre. Egy cséplőgépet addig fabrikálnak, míg az nem csépli ki a kalászt, s ehhez a munkához legszívesebben saját hangjukkal utánozzák a csépléssel járó zúgást és zajt. Szeretnek önállóan alkotni, s felnőttekhez csak végső esetben folyamodnak kérdéssel. Ennek a játéktani és lélektani elemzésnek — a néprajzi jelentőség mellett — fontos pedagógiai értéke is van. Napjainkban egyre gyakrabban próbálják megfejteni a gyermekek sajátos életének, problémáinak titkát, hogy segítsék a gyermeknevelés eredményesebb útjainak kibontakozását, s Csete Balázs munkája hasznos adatokkal szolgál az ilyen irányú törekvéseknek is.

Ez a kis könyv nem is lép fel a teljesség követelményeivel, hisz a magyar népi gyermekjátékok összegyűjtése és monografikus feldolgozása még a néprajzosok elmaradhatatlan feladata, de megjelenésével sokat segít az ilyen irányú kutatásoknak. Különösen ki kell emelni a második részben közölt szép és nagyszerű rajzokat, amelyek adataikkal mindenkor nagy segítséget nyújtanak a tudományos feldolgozásnak. Valamennyi gondos elkészítése a szerző igényességét dicséri. Hasznosan forgathatják játéktervezők is, akiknek segítségére lehet a gyermekeknek valóban kedves játékok készítésében.

Csete Balázs tanulságosan gazdagította a Jászság néprajzának eddig figyelemre nem eléggé méltatott területét, mikor megismertette olvasóival a jászsági gyermekek játékvilágát, s munkája serkentést és útmutatást ad azoknak, akik a gyermekekkel foglalkoznak. Eredményei azonban arra is figyelmeztetnek bennünket, hogy meggyénk gyermekeinek élete sok néprajzi, népművészeti és irodalmi problémát tartogat számunkra, és sok tennivalót ró ránk.

Nagy József

